

William Newtoni Päikesekuningas Louis ja Cristiano Principato Surm.

JÕULINE. «Louis XIV – kuningas Päike» on õukonnaballett selle täies hiilguses, mis kokku moodustab erakordselt tugeva terviku.

Valguse ja pimeduse kohtumine muusikas

ARVUSTUS
HEILI EINASTO
tantsukriitik

«Louis XIV – kuningas Päike»

Lavastaja ja koreograaf Teet Kask, heliloojad Timo Steiner ja Sander Mölder, libretist Tõnu Önnepalu, dirigent Arvo Volmer, dekoratsioonid Ülar Mark, kostüümid Kristian Steinberg.

Osades William Newton ja Ali Urata, Nanae Maruyama ja Laura Maya, Cristiano Principato ja Jevgeni Grib, Madeline Skelly ja Marieta Weinrank, Ami Morita ja Lauren Janeway, Marcus Nilson ja Samuel Parham, Ana Gergely ja Marta Navasardyan.

Esietendused 19. ja 21. novembril 2021 Rahvusoper Estonias.

Luu ballett Päikesekuningana tuntud Louis XIV elu ja tegevuse ainetel on ambitsioonikas ettevõtmine, kuid seda Teet Kask jätkub – tulemuseks on täiemahuline ja suuremõtmeline lavateos kahes vaatuses, milles on tajutav õukonnaballeti eri valdkondi ühendavat hingust ja toretsemist, mitmetahuliste tegelaste paletti ja mänu sümboolitega.

Teet Kask on sageli rääkinud, et tema loomemeetodi aluseks on tantsija: tema kui koreograafi ülesanne on luua tantsijale see raamistik, milles too saab vastavalt karakterile tegutseda – olulisem kui konkreetsed sammujadad on neid käima lükkav mõte. Seal, kus koreograafi ja tantsija mõtted on läbipõimunud, on tulemus tugevam.

Mitmepalgeline Surm

Kuigi lavastuse pealkiri on «Kuningas Päike», on Surma/Saatuse partii sedavõrd mõjus, et «Surm (või Saatuse) Päikesekuninga õukonnas» sobiks pealkirjaks isegi enam. Seejuures on seni rolli loonud tantsijad vorminud oma isiksusest ja kehateebist lähtudes igapäevses isesuguse Surma. Cris-

tiano Principato, kes rõõmustavalt üllatas selles rollis, loob siug- ja Surma: see on peaaegu märkamatu inimete elust läbi looklev olend, kes mitte ainult ei rooma maas, vaid ka liugleb õhus, jälgides ja puudutades väljavalitud oma suvale vastavalt. Jevgeni Gribi Surmas on midagi Bulgakovi Wolandile iseloomulikku – vastavalt soovile on ta jõuliselt kohal või varjatult vaatlev. Ja kui palju detaile on Gribi Surmas! Irooniline irvitamine poega leinava kuninga üle, pühkides pilkavalt krokodillipisaraid – kuningas ise ju sinna sõtta läks ja sõda, see pole ainult au ja kuulsus! Või kuidas ta elunautlevaid õukondlasi kiigates annab kogu oma olekuga mõista: tundke mõnu, kuni saate, aga *memento mori!*

Kuningas Päikesena üles astunud William Newton ja Ali Urata on meeldivalt erinevad: Newton toob esile Louis' inimlikuma ja haavatavama poole, mida ta hiilgusega varjas; Ali Uratas on jõudu ja karmust (hetketi tuletas ta meelde Džingis-khaani). Õnnestunud moment oli kuninga silmanähtav kangumine, kui ta teadvusse jõuab poja surm ja muu enda tekitatud häving. Kuid sil-

mipimestavaks kuningaks tuleb mõlemal veel kasvada: Newton näitas «Krati» peremehena, et võimukus ei ole ta natuuri- võõras, ja Urata Karenin andis aimu tema soojemast küljest – nüüd tuleb need Louis'is üles leida.

Teet Kask on barokktantsust innustust saanud just käteplastika loomisel, rõhutades sõrmede, käelabade, randmete väljendusrikkust. Nii jääb Ami Morita naisest mustas meelde kaardikepina osutav sõrm ja Marcus Nilson suudab pihisana täita ristimärkid vastavalt olukorrale kas õnnistuse, leppimise, needmise või keeluga. Kui Nilsoni pihisa on laval, siis õhkub seal kogu katoliiku kiriku autoriteet ja toonane võim, mis teeb mõistetavaks nii mõnegi sündmuse lavalaloo.

Neiut roosas kehastasid Nanae Maruyama ja Laura Maya – mõle-

William Newtoni Päikesekuningas Louis, ja Nanae Maruyama, Naine roosas. FOTOD: JACK DEVANT

William Newton, Päikesekuningas Louis.

mad töid esile tütarlapse haavatavuse ja õrnuse, kuid eriti nauditav oli Maruyamast õhkuv siiras ja plahvatav rõõm, kogu tema olemitist täitev naeratus, mis kiirgub näolt kehasse laiali ja sealt edasi saali. Laura Maya roosa neiu sisemine surm kloostristseenis tekitab saalis külma ja hõõguvat tunde. Täiesti uus kvaliteet tantsijanna loomingus!

Muusika ühendav jõud

Hispaania infanta ja kuninganna tõi Madeline Skelly suurepäraselt esile katoliikliku printsessi sobimatuse galantsesse prantsuse õukonda, tema kooriku all oleva haavatavuse, mis sunnib teda veel enam end rangesse raami suruma. Marita Weinrank seevastu rääbis meelelisuse ja sensuaalsusega: millise naudinguga ta lasi

end lahti riietada, et anduda kuningale! Braavo!

Kapellmeistrina ja noore kuninga sãras John Halliwell, Patrick Foster samas rollis doseeris teinekord irooniaga üle. Muljet avaldavalt innuka sõjamehena jäi silma Nikos Gkentsef, kes suutis saali kanda ratsu seljas kihutava väepealiku hulljulge ja lahingujoovastuse. Tegelas laval on muidugi rohkem, kui kahe vaatamisega jõuab märgata.

Ruumikujunduse lakoonilise taustal mõjub kostüümide kirevus päris hästi. Silmarõõmu pakuvad enam Louis' ajastule viitavad rõivad oma humoorika nihestatusega, tänapäevased ülikonnad ja vormirõivad tekitasid pigem küsimusi nende kohast lavastuses. Ent kuitahes eraldiseisev mõnigi detail tundunuks, terviku loob muusika. Timo Steineri kõlarikas muusikas on olemas barokiajastule iseloomulikud karakterite paljusus – see värvib tegevust maa peal, õukonnas; Sander Möldri helimaastik toob sisse kosmilise, aega ja ruumi ületava mõtme (mida täiendab Taavi Varmi videouniversum). Muusika võim on sedavõrd tugev, et nii mõnigi kord tundub, nagu jäänuks koreograafki seda kuulama, mistõttu lavale seatu on teinekord jäänud teenimatult lihtsakoeliseks žestikuleerimiseks, poseerimiseks, ühetaoliste liikumisjardade põhjendamatuteks kordusteks. Nii on just muusika see, mis seob ajalise ja ajatu, maise kuningakoja ja ilma-ruumi kõiksuse, kuningliku Päikesese ja Surma pimeduse.

Kelle kütkestas külming?

ARVUSTUS
HELEN PÄRK
krimikriitik

Katrin Pauts

«Külmingaurija»

Rahva Raamat, 2021

272 lk

Katrin Pauts (sünd 1977) on üks Eesti huvitavamaid naissoost krimikirjanikke,

kelle müstika- ja õudussugemetega krimipõnevikud haaravad lugeja kergelt endasse ning hoiavad seejärel lõpuni lõa otsas. On väga positiivne, et Pauts on naasnud krimikirjandusse, ja kuigi «Külmingaurija» ei ole järgmine romaania, jätkab Pauts Eesti saartega seotud legendide tutvustamist kriminaalsete juhtumite kaudu.

Tuleb tõdeda, et mõne aastane paus krimikirjutamises on Pautsile hästi mõjunud, romaan on varasematega võrreldes ühtlasem, tegelased huvitavamad ning dialoog vaimukam, samas on säilinud tema kergelt bravuurikas ja selgelt äratuntav kirjutamisstiil. Romaanil on pisut irooniline alatoon, mis võib esmapilgul mõjuda õelalt ja stigmatiseerivalt, kuid enne näpuga näitamist tasub süveneda konteksti ja mõtiskleda autori taotluste üle.

Teose peategelane on noor miilitsaurija Aleksander (Sass)

Saareste, legendaarse telesarja «Miami Vice» peaosatäitjast Don Johnsonist malli võttev ilus poiss, kes loeb suvepuhkuse ajal Agatha Christiet. Mida lehekülge edasi, seda rohkem hakkab tunduma, et see Saaremaalt pärit ning Tallinnas elav ja töötav ilueedi on üks parajagu tuim inimeseloom.

Talle sekundeerib palju huvitavama karakteriga poisilik uurija Kärt Tammi, kellel on komme enne öelda, siis mõelda ning tagatipuks juhtunule oma peas ilukirjanduslik varjund anda. Tammi fantaasiad toimunud sündmustest on kaval võte, kus hoogne ja vaimukas lähenemine juhtumile paneb lugejat kaasa mõtlema ja siis kohe mõistma, et asjalooju ei ole kohe kindlasti õige tee lahenduseni.

Ajaloo ausus

Loomulikult ei puudu loost ülbud ja mitte kuigi teravad ülemused, eri vanuses kohalikud tegelased, endised ja praegused rivaalid, igavlevad koduperenaised ning armastavad naised. Romaanist leiab palju äratundmist, kãputãie klišeesisid ja kindla tõdemuse, et naised ja mehed mõtlevad ning näevad asju ikka täiesti erinevalt. Pahaendelise algusega krimilugu on juba algusaastis võrtsitatud intrigeeriva repliigi: «Armastus on üks õudne ja täiesti mõttetu asi.»

Üllatuslikult on Pauts oma seekordse krimiromaani tegevuse viinud ajas tagasi, 1980. aastate teise poole, kui pealinnas sai vaadata Soome televiisiooni, tublimatel oli kooperatiivkorter Sõpruse puistee ja Tammsaare tee ristis, edumeelsemad ostsid ko-

Katrin Pauts on naasnud pärast mõne aastase pausi krimikirjandusse. FOTO: TAIRO LUTTER

misjonipoodidest välismaa riideid ning lauatelefon ja auto polnud enam kãttesaamatu ekssootika.

Saaremaal asuvas kolhoosis kãis elu omasoodu. Kes olid asjalikud, olid end hea elujãrje peale õles tõotanud, kes olid joodikud, need jõid ja laaberdasid edasi, kuid üks omdus oli saarlattel õhine: mandrilt pãrit «massakãid» ei sallitud. Kui Tallinnas kardeti Rahumãe vãgistajat, siis saare peal asuvas kolhoosis ajas kõigile hirmu nahka sarisõõtaja.

Asjaolude kokkusattumisel naaseb Sass kodusaarele õüütãmissi uurima ning tal pole õrna aimugi, millega tegelevad samal ajal tema kolleegid Tallinnas. Kui Kãrt noore naise mõrvajuhtumit uurides jãlgi mõõda Saaremaale jõuab, selgub, et mõlemad juhtumid on Saarestega vãga lähedalt seotud.

Minevikutaak

Nagu krimilugudes ikka ette tuleb, on kuritegude juured kusagil sũgaval minevikus ja ohvreid pisut rohkem, kui esialgu tundub. Kuid lisaks minevikutaagale painab tegelasi ka olevik, kus kõik ei kulge soovitud radu pidi. Mõlemal juhul on motiividki ajatud: vastamata armastus ja armukadedus.

Romaani pealkirja mitmetãhenduslikkus avaneb loo arenedes sammhaaval, kuid õllatus tabab krimisõpra alles siis, kui ta raamatu sulgeb ja viimased pusletõkid oma kohale nihutab. Peatõkkide humoorikad pealkirjad on mõnus ja muhe sissejuhatus sellele, mis lugejat ees ootab, nãiteks: «Kohtumine hapu koolivennaga» või «Kõva peaga lesknaise tunnustus».

Oleksin küll hea meelega nõinud neist moodustatud sisukorda, omamoodi vãikeste peanoogutusena krimikirjanduse klassikale, kuid see on juba pigem maitse kũsimus. Pautsi varasemate krimiromaanide lahutamatu osa on olnud sũukas jãrelsõna, mida olen alati huviga lugunud, kuid kahjuks tuli seekord piirduda vaid autori napisõnalise kommentaariga raamatu tagakaanel.

Legend külmingast on Pautsi kõitnud varemgi, nii leiabki vãikeste otsimise peale 2010. aasta mais ilmunud õhtulehe leheloo, kus ta lahkab külminga fenomenini nii teaduslikust kui ka parateaduslikust vaatenurgast. Nendele krimisõpradele, kellele meeldib loetule taustateadmisi juurde ammutada, võin vihjata, et «Liivi rahva usundi» II osast leiab omaette põhjaliku peatõki külmingast (leitav aadressilt folklore.ee).

Katrin Pautsi «Külmingaurija» on tore tãendus kodumaisele krimikirjandusele ning sobib lugemiseks eripalgeliste krimisõpradele: nii neile, kes peavad lugu hãmaratest põnevikest, kui ka neile, kes eelistavad muhedat pehmekrimi.

